

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 3. ЈУЛА 1894.

НЕСНИШТВО

У ВЕЧЕРЊЕМ СЈАЈУ

Сребрена река блиста се и гори
У рујном пламу вечерњег сјаја;
Прелеће ветрић и са грањем збори
О слатком миљу прољетњег баја.

У лако м чуну, задовољан даном,
Опрезни рибар обали се креће,
Да слатко засни под врбовом граном,
Ће благо мири загрљено цвеће.

Са плодних поља, што пурпуром горе,
Весела крда у сеоце крећу,
Пастирске песме с поздравом се хоре
И свежим зраком дрхте и прелећу.

И славуј пјева, са роснога грања
Губи се гласак све даље и даље,
И њежном песмом чедног миловања
Он лепој ружи своју душу шаље.

О, пјевај и ти, пјевај, срце моје,
Анђелу своме, што те с небом спаја!
У славу њојзи нека песма поје
Кроз благо крило вечерњег сјаја!

Нови Сад 1894

Алекса Шантић

НА ОМАРИ

Дахните, груди! Стани, ного моја!
Куд ћеш по времену пламена и зноја?
Пламти сунце, горе ражарени зраци,
С обзорја се дижу олујни облаци.
Срце једва бије, зној ми капље с чела
А још је далеко до мојега села,
Већ гром тихо гуди на западу тамо —
Ајде да у чарди мало причекамо,
Јер пре два три лета, кад сам туда мино,
Ту је поред хлада било добро вино.
Служио га тада један цветак мио,

Еј, ал цвет је онда тек пупољак био,
Ком сам ипак с жаром песмицу написа
Ал јој дете није разумело смисо.
Сад су процветали обрашчићи њени,
К'о међ златним житом орашак румени.
Можда сад немирна све за мене пита
И уздише крадом, кад стихове чита.
Ко зна, можда кад ме упозна и види
Од тајне ће жеље и да се застиди,
Ал ће дати да јој љубим усне, веће,
Све док ж-га мине и док бура преће...

Ленскић

ПРОМЕТЕЈ

Демонском прикован руком за тврду и суру ст'јену
 Мученик в'јекова давних патничка љета броји,
 Он тешку испашта клетву и ужас и муку њену
 И мрачну прививље самрт кроз вјечност мука своји'.
 Паклено над њим јато ужасним гласом кличе
 И својим отровним кљуном кљује му мушке груди,
 И сваки тренут његов из нове патње ниче
 И нову патњу буди.

И древна прича вели: — Прометеј, боговско чедо,
 Дуго је био борбу за свјетлост ума и св'јета,
 А мрачни ј' Олимп гњевно његову работу гледо
 И њега за то стиже пресуда горка и клета:
 — Нека ти, рекоше бози, за грјешне намјере тајне
 Бесмртно жиће твоје бесмртна патња прати...
 И дан за даном јури... а борац свјетлости сјајне
 Ужасну клетву пати...

Јов. А. Дучић

КРЧМАРИЦИ

а не могу више пити,
 Од пехара јад ми прети,
 Пехар ће ме оборити
 Ил' ми памет одузети.

Збуните ми срце лудо,
 Не ћу знати шта се збива —
 Па деси л' се какво чудо,
 Ти ћеш, момо, бити крива:

Еј, тешко сам луд у пићу
 — Не наваљуј и не точи —
 У тренутку искапићу,
 Место чаше, твоје очи.

Лепскић

ПО ТИШИНИ

ПРИПОВИЈЕТКА С ПРИМОРЈА
 (ПРИЈАТЕЉУ П. БУЏИЋУ)

(Свршетак)

V

— Ето нам вјетра с краја! — викну на-
 прасно Јаков. — Гле како се једро стало на-
 димати! Ја бих, Аћиме, да и флок дигнемо...
 Што ти велиш?

— Нека, нека, није преше — поврати ста-
 ри приповједач — и тако сам брзо доспио:
 да чујете, господо, како је ствар свршила.

За тим припали изнова симсију, пљуну
 преко лађине ограде и овако настави своје на-
 вивно причање:

— Кад се ми стари морски вуци под овим
 сједицама на младе дане обазремо, ред нам је
 до краја врећу истрести, јер кад човјек прича
 међ' небом и водом, а под буднијем оком Све-
 видника, то је, ваистину, све исто, као да се
 исповиједа попу.

Да вам ни мало не кријем, но сву истину
 кажем, мука ми се бјеше с оним врајјим за-
 натом раскрстити; једно што се у потоње ври-

јеме бијаш прилично узлотирио, а друго, што се
 бијаш слакомио за пустијем добитком. Па онда
 хоћаше ми се још барем педесет дуката, да саста-
 вим своту, која ми је за нову лађу требала...
 ама откуд да их добавим? Што ћу и како ћу,
 нагна ме белај те се погодим с Калабрезом,
 да једне нећеље (прве, ако се не варам, по
 Петрову дне) искрцам са обичном дружином не-
 колико тисућа свилених појаса из Арбаније.
 На које год чудо при тој вратоломној ра-
 боти ударио, нијесам имао право да се жалим,
 како се бијаш своме завјету изневјерио!

Ипак те ноћи, када са забрањеном робом
 на рочиште стигосмо, бијаше се тако нату-
 штило и наоблачило, као да се небо на земљу
 спуштило: права кријумчарска ноћ!

Избијаше таман поноћа, кад се чамцем
 привезосмо уз крај и састависмо трипут ватру.
 С копна одвратише нам трипут истијем
 знаком.

Завезите мало јаче! — наредих потмуло восцима.

Они упријеше јаче и весла се махом угнеше под моћнијем ударом њихових мишица.

У који час ми чамцем под крај, у тај час закрота неко двапут испреко пута, као да је, прости Боже, у оно доба ноћи гакнула гуска.

— Стан'те! — рекох људима. — Овђе није чист посао

Један од њих заврну ногавице до поврх кољена, клизну из лађице, па се примаче обали, да прислухне једа ли се ко примиче. Јер, то се зна, наши јатаци, који нам се истом бијаху одазвали с брда, не могаху још бити сашли.

Човјек разгледа све унаоколо, па се отиште чак и до украј саме стаде, ама не опазиле никога, баш никога.

Па опет не могох да се смирим, по искочим и сам на крај, наредим друговима да ме причекају у чамцу и шмигнем уза страну једном постопицом, која у тај мах бјеше глува као пустиња.

Чепукајући кроз помрчину, прођем скоро покрај развалина једне старе кућиштине, која се данас махом срушила, но која се у оно доба још чврсто држала, и ако јој кров бијаше скоро сав упао. Сјећам се, да смо као ђеца ту кривињару, Бог би знао за што, називали »Лазаретом«.

Еле, кад прођох мимо Лазарет, учини ми се као да у њему неко пушку натеже.

Уставим се и прислухнем.

Ништа.

»Биће ми се причуло,« речем у себи и пођем даље.

Не постоји много, а оно наиђем на Маринкове људе, који нам силажаху у сусрет. Међу њима угледам Гогу, па и самог Маринка.

— Ах, ти си то, Ађиме! — рећи ће ми јатачки вођа. — Зар сте већ искрцали?

— Нијесмо још — рекох — јер нам се учини, као да нас неко прежа... Не стан'те ви ту и не мичите се никуд, док се ја и Томо не вратимо, да вас зовнемо.

— А куда ћеш с Томом? — упита Маринко.

— Идемо да се прошетамо до Лазарета; учинило ми се, мало прије, е је нешто у њему пушнуло.

Маринку као да не би право, што се на тај опход дижемо, али моја превлада, те се ја и Гога с мјеста изујемо и упутимо боси пут

кривињаре, како ћемо преда њу банути нечујно и избебуха.

Док се пришумасмо бусењу, што се око ње разрасло, не опазисмо живе душе; али чим упадосмо у кућиштину, исправи се према нама, у дубак, мрка сјена једнога жбира.

Богом ви се кунем, не дасмо томе човјеку ни да зине, но га брже боље оборимо на земљу, излактимо му руке наопако и утегнемо појасима као бебу, надасве око губица, да се не дере. За тим га мој циновски друг упрти на леђа, као печу кућеље, и полети с њим уза страну ка јатацима.

— Хитај брзо! — викнух за њим — и нек се тај чоџк за час притвори у Маринковој кући. Ама не слазите ништо, док ја не дођем.

Томо ишчезну са својим живим товаром, а ја остах да вребам, не ће ли још који зелембаћ одакле банути.

Попостојох тако неколико часака, чепукајући босоног кроз шипражје и жмурећи унакрст као совуљага.

Наједаред се тргох: неко ме бијаше потапсао по рамену.

Мишљах чисто, упао сам у неку ступицу, кад али пред собом угледам Тома, који се враћаше

— Шта би од зелембаћа? — упитам га испод гласа. — Шта рекоше они горје?

— Маринку се учини, е није фајде оклијевати, па је својим људима наредио, да слазе к мору.

— А жбир?

— Маринко га је пустио да оде... не ће нас, вели, он...

— Пас безаконик! — вриснем скоро иза свега гласа. — Знао сам ја, да ће овако свршити!... Зло нам јутро свијема... Маринко нас је издао! Брзо, брзо к мору... да се роба ништо не износи! Хунцут!... Разбојник један!...

И нас двојица потечемо махом к мору.

Ама нас Маринкови људи бијаху претекли, и кад допријесмо на обалу, нађосмо замотуље побацане по жалу, и у исти мах зазресмо у даљини бродски чамац ће се одмиче.

Увиђех од прве, е би ту дрека слабо помогла, ако не помогне хитрина. С тога најприје обуздам Тома, који хоћаше с мјеста да на оног лопова кидише, па онда приступим

Маринку, и као да ни о чем не сумњам, упитам га равнодушно :

— Којим ћемо путем, чича-Маринко?

Он се не присјети, е га тијем наводим, да сам себе ода, те ће ми ужурбано :

— Па обичним, а да којим?! Онај се жбир упутио равно пут Бијеле, а не би нам могао наудити, све и да хоће... јер док он у село стигне и помоћ зазове, ми смо давно умакли. Ама се тога није бојати, познам ја свог човјека, не ће тај о нама ни писнути; то је њеки бодуо, човјек лакомац, којему је мио кријумчарски бакшиш, а још милија чапра...

Маринко не бијаше ове ријечи ни добро изустрио, а ја дигнем на раме један замотуљак и ударим на противну страну, довикнув забезекнутој дружини :

— За мном, браћо. коме је кожа драга! Данас сам ја арабаша!

— Ама, болан — поче да натуца Маринко — теби се нешто призрело...

— Призрело ил' не призрело — одсјекнем оштро — тако сам наумио, па тако треба и да буде! И чуј ме добро, газда-Маринко: прођи се ћорава посла и дођи са мном, ка' и остали што ће... А ти, Томо, који ваљаш за тројицу, дигни једном руком терет, а у другој стисни ову шпагарицу, и који први жугне, па ма био главом војвода, зажди у њ као у вепра... Напријед!

Знајући извјесно е ће дружина листом за мном, окренух путем, који води рјечици Суваји

То је у ствари мајушан поточић, прости врукат воде, на ком се напаја стока; ама се тијех дана бијашу обилате кише на сву нашу крајину излиле, те се и овај поточић надуо, као мала ријека.

Еле, ту нам је воду требало прегазити, а пошто је струја доста живо текла, то у оној невиђелици не беше ни лак, ни угодан посао.

Ја загазих најпрви, и ма да нам вода допираше до кољена, а на њекијем мјестима и до пупка, прегазисмо ипак скоро на другу страну; одатле стругнусмо кроз њиве и винограде, те у прве кокоте стигнемо пред Маринкову ћерамидару.

Одосмо с мјеста у кошару да изведемо мазге, које ће робу понијети, али их нађосмо све одуларене, а ни на једној нема самара; тражи и обијај уларе и самаре по кошари — није им стрва!

Не могах да се више уздржим, но друкнем као помаман на Маринка :

— Одмах да си ове мазге осамарио, али ће ти зло јутро југрос осванути!

Маринко преблиједи сав као крпа и поче језиком мотати; није, вели, он томе крив; криви су момци, које је ђаво некуд понио.

— Муч ту, лупешки сине! — прекинем га ијетко. — Све је ово твоје масло... ама ти пушка овога пута не упали, хуло једна и ниткове!

— Под гомилу Бранковића! — гракнуше у један глас јатаци.

И навалише на њ, да га згазе као присојкињу.

Бјех на муци, док им га истргох из шапа.

— Маните га сада, судићете му послје. Гледајмо сада да протуримо ово робе; али да нам скот не би у чем на сметњу био, свежите му руке наопако, запушите му уста марамом, па га свалите у конобу... Вас четворица натоварите мазгама на голе хрбате ово осам тежијех баља, па их добро утегните ликом и одагнајте Калабрезу. Ти Томо, остани са мном, да уставимо поћеру...

— Како, зар ми двојица сами?

— Тешто!... Зар ми двојица не вриједимо за шестињу?

— Не кажем ја... но као велим... куд ћемо са ове четир баље те нам још преосташе?

— Не мисли ти, то је моја брига.

Јатаци натоваре мазге и оћерају куд бијаху навикли.

У тај мах нађезе однекуд један од Маринкових слуга.

Томо погледа у ме, дајбуди, као да ме пита: »да л' ћу да га смлатим?«

Мени сину нешто кроз главу.

Скидох махом с клина Маринкову двоцијевку, па је добацах ономе момку у руке.

— Трчи одмах пут Лазарета — рекох — и чим будеш на мјесто стигао, испали утомах оба метка, не ћеш ли онамо привући зелембаће. Трчи брзо... тако је наредио газда Маринко!

Онај полети као стријела и скоро одјекнуше зраком... тан!... тан!... два јака хитца.

У исти мах затутњише у даљини ужурбани кораци царинарскијех стража, што се залијеташу пут кривоњаре; за који час, па нам доприје до ушију и глас вођа Јејине, који се дераше иза свијех гласица :

— За њима! За њима! Убише нам стражу у Лазарету!

Томо гледа у ме и још не схваћа на што ће се све то изврћи.

— Сад је на нас ред — викнем тад снебљеном горостасу. — Пут за уши, Томашине!

У колико би дланом о длан, упртимо она четири замотуљка, па бјеж' узбрдо колико нас ноге пошаху.

Јурили смо тако један четврт сахата.

Пут бјеше лијеп, да не може љепши, а прост од икакве напасти, те кад се испесмо на једну главицу, по којој се растурила маслинова шумица, успоримо кораке, да се малко одморимо.

Тад ће ми мој друг:

— А бога ти, Аћиме, куд ово кренусмо?

— У Куте.

— Шта ћемо у Кутима?

— Па идемо куму Стојану Б***.

— Добра ти је, имена ми божјега... то ти је прави чојак тај Стојан!... ако и не хће никад да кријумчарима јатачи, опет не може жбире на очи...

— Не хће, велиш, да нам јатачи?... Хоће данас за инад, е му ту скоро жбири почунаше с њиве преко сто струкова дувана.

— Збиља баш?

— Јесу, вјере ми.

И придадосмо опет ногама.

Када дђсмо пред Стојанову колибу, сунце не бијаше још иза брда помолило, ама је човек већ устао, сио под једну крушку, па ћеље мотици држак.

Има га, брате, читава гомила; пуначак а стасит, да се на ноге дигне, досегао би руком до најдаље гране. На њему је бијела, излињала долама, по којој се опасао црвеним појасићем; лице му је тамно, протегњасто и веома обрасло.

— Добро јутро, куме Стојане! — јавим се чођку из далека.

— Дао бог добро, људи; откуд ви у ово доба?

— Ево дђсмо да нам оспремиш ове четири балице, док се жбири разиђу. Просочи нас један ископајник, да му пђс мајку... и ево нас стискоше са свијех страна, та да им једва умакосмо; но нам дај, да ово робе ће стрпамо.

— Па ево вам конобе, ево качаре...

— Ајђ, куме Стојо... није вајде ни тамо, ни амо.

— А да ја не знам, ваистину, куд бисмо тиме...

— Како би било, упаде Томо, да их застрпамо у амбар?

— Не ђетињи, Томо, нијесу ни жбири ђуци! Него, знаш ли која је, куме Стојане?... Виђу е ти је лоћика онам' у ономе дђцу дивно приспјела... дај-дер ми, вјере ти, уступи једно дваестака струкова: платиђу ти их ка' у сред вароша...

— Бог с тобом, шта ће ти лоћика?

— Виђећеш!.. је ли ријеч?

— Јес', валај.

И док ме газда Стојо разрогаченим очима посматраше, сумњајући чисто јесам ли при својој свијести, ја тркнем у ограду, па у тињи час погулим пет-шест аршина густо збијене лоћике; понда дохватим мотику, те удри разгрћи мокру земљу, догођ не издубих широку јаму. Кад ми се учини да је рупа довољно зинула, узмем она четири замотуљка те... плац!.. с њима унутра; понда заспем опет земљом и позабијам по њој ипчупане струкове, баш као да их нијесам ни гулио.

— А сада — рекох шаљиво — господо жбири, вршите слободно своју... богме сте хитри, ако их нађете!

Томо и Стојан да попуцају од смија.

— Носи те ђаво, одсјече кикоћућ се потоњи, ти би врага надмудрио!... Него ајдемо у кућу, да сркнете чашицу ракије за добра пута.

Одемо у кућу, па се напијемо добре лозоваче и заложимо по коју смоквицу, те отолен правце пут Зеленике.

Сјутри се дан шетасмо по сеоској обали, рукама скупљенијем иза леђа, баш као мирни људи, који су сву ноћ на свом огњишту преспали.

Пред вече панем опет самодруги у кума Стојана.

— Дођоx — вељу — да те ослободим напасти. Је ли што изнова?

— Изнова је — вели он — то, да је јутрос Јејина слао жбире да по селу распитују, је ли поћас ко наишао на кријумчаре... Као да нешто наслуђују... Но се жури, мора ти сланога, да оно однесеш.

— Е па ево ме, за то сам и дош'о.

— А како ћеш... да те не улове...

— Ево како: даћеш нам омања кола, да оно робе у њих наслајемо при дну; више робе простријећемо балу сијена, а по сијену оно пет-шест козлића, што си једнако наумио

на пазар одвести. Кад прођемо кроз Цвијетовића дубраву, искрцаћемо контрабанат, а твоји момци нека пођу с благом напријед. То да знаш, да ћемо ми кола из далека пратити, да се жбири, ако би нас почем сусрели, чемугод не довију.

— Врло добро; чекам те сјутра у зору.

Ја се вратим кући, одредим људе, који ће нас дочекати у дубрави, и у сами освет дана закуцам опет у кума Стојана, који бијаше већ устао и све на длаку по синоћњем договору извршио

Кола се одмах крену и док стигосмо под манастир Савину све отиде добро, али замислите моје чудо, кад на помол Свете Петке угледах под једнијем храстом вођа Јејину су двије страже.

— Божја вјера, помислих у себи, овога сам ти пута награјисао!

Уставим се одмах, сакријем за једну међу, и станем пазити, како ће се оно Стојаново момче, што кола вођаше, из шкрипца извући.

Вирим из потаје, а срце бије пусто, да ми лијепо из њедара излети.

Кола прођу мимо вођа и његове људе, који се на њих једва и обазру, и појуре даље пољскијем друмом ка Цвијетовића дубрави.

Мени се унини, као да сам гомилу са срца свалио. Причекам да се кола добро одмакну, понда ћипим иза међе и пођем правце ка Јејини.

Кад му приђем ближе, зауставим се, те га поздравим. Он се хладно дотаче капе, и махом окрете главу, као да се бојаше, да га не ословим.

Ја се једнако посадим преда њ, па ћу му са свим тихо и смирено:

— Шјор-Мартине, да вам јавим једну новост, која ће вас можда обрадовати... бар тако се надам...

— Какву новост?

— Ето новост, да сам се одрекао са свим... трговине с Левантом, те се враћам опет староме занату... одсле ћу да будем рибар... прости рибар... шјор-Мартине!

У први мах вођине зјенице сијевнуше, као да га збиља моје ријечи обрадоваше; ама скоро одмахну главом и на његову се лицу појавише очити знаци неповјерења.

— Не шалим се, шјор-Мартине, тако ми оног храма божјег (и упријех прстом у Свету Петку); до који дан стиже ми с Корчуле нова гајета, која ће се звати *Нина*... Вићећете

сами, па кад се својијем очима увјерите, е вас нијесам преварио... можда ћете престати да ме мрзите, да ме...

Хтједох да наставим даље, али ме стари гуњало прекиде и отпусти своје људе. Она двојица окрену пут Мељина, а вођ прихвати видљивим узбуђењем:

— Не мрзим ја, болац, ни тебе, ни никога под капом небеском, јер смо сви по Богу браћа: но ми је ћесар повјерио да га овуда браним од изјелица и бескућника, и то је јадан брате, моја дужност, света дужност, коју...

— Тако је, ваистину — промуцам ја — ишно збуњен; ама, не замјерите ми, шјор капо... нијесу ни кријумчари сви једнаци!

— Па ваљда и нијесу, ама је наша дужност, синко, да их опет за то без разлике гонимо; јер ти људи... видиш ли ти... нијесу само криви, што ћесару на жао чине, него нам заводе младост и на зли пут маме толику момчад, која би без њих поштено радила и свој посао пазила. Вјеруј ми, Аћиме, бијеле руке туђ посао милују, а ко с ђаволом тикве сади... Него ти ме већ разумијеш, теке си прегасо да се оканиш пустоловја!

Умукох ка' опарен; није да тих ријечи нијесам и прије из његовијех уста слушао; није то, него их сада изговара некако свечано, па опет очински и мимо навике обазриво.

Ја га гледам убезекнут, и у себи већ правдам његово стору поступање... бива ми, као да сам се о њега страшно огријешо... чисто га некуд жалим...

Он пође даље:

— Не би вјеровало — вели — како си ми својим јогунастим поступањем душу кидао; надасве по Ђулићевој болијести... О Аћиме, Аћиме, да знаш колико ми оно дијете на срцу лежи!

Ја ћутим; не могу чисто да бекнем.

— Е па кад је Бог дао, те си се освијестио... а ти се врати опет староме занату, па га врши часно и поштено, ка' што ти га је бабо вршио. Ви'ш ти мене какав сам... ја бих душу своју дао сваком оном човјеку, који је страсно и савјесно свом занату одат... Такав сам се родио, и вјеруј ми, Аћиме, најљепша би ми награда под моје старе дане била, кад би се о мени могло казати: истријебио је до пошљедњег кријумчара из новске крајине!

— Шјор-Мартине — упадох ја — то ћете

задовољство, ако бог да, ви доживјети... Мени су кријумчари у нашој крајини листом сви одаци, и кад бих се подухватио да их одовуд одбијем, увјерен сам, е би ме сви до једнога послушали.

— Еј, кад би ти то за руком пошло, Аћиме!

— Е па настојаћу, шјор-Мартине.

Сад ме обузе неодољива жеља да му проговорим коју о Ђулићу, ама пусти језик никако да се развеже, баш као да се укоречио... Кад шћедох да зинем, он дохвати руком штуц што га бјеше прислонио уз плот, и потапсав ме по рамену:

— Збогом, Аћиме — рече — или боље... до виђења! Не кажем ти данас друго, но ти у велике хвала, што си к себи дошао и своју заблуду увидио. То је за ме, ви'ш, права побједа... побједа пред цијелом крајином!

— Побједа? — поврнем ја, који се у тај мах осјетих боцнут у своју глупу кријумчарску сујету. — А као што бисте тиме хтјели да кажете?

— Како што?... Зар нијеси мало час и с'м признао, е си увидио своју погрјешку и најзад положио оружје?

Бисте ли вјеровали, господо? Не имадох толико обзира, не имадох толико благородства, да онеме гронулом старцу оставим то невино задовољство, но се испријечим према њему и одвратим поносито:

— Положио оружје!.. Зар ја?... Аћим Грујичин!... Ваљда није, бре, тако, шјор-Мартине! Ако сам се оканио кријумчарства, то сам учинио једино ради свога образа, а ни по чијој сили... паче, кад је до тога дошло, оно знајте, е сам свој шуцљи занат управ мајсторски запечатио!

И док ме Јејина изненађен премјераше, упријех прстом у кола, која се све то већма удаљиваху, па му несташно, управ лјетињском насладом довикнух:

— Видите л' она кола онамо на друму?... е добро, у њима су четир бале контрабанта!

Ко би могао да искаже вођиц гњев, кад те ријечи разабра.

Црвен као паприка полети махом за колима, и стаде на сав глас дозивати страже, које бијаше истом отпустио.

Ја се сад побојах да их збиља не поврати, те се с мјеста залетим за њим и прегнем да га уставим, да га замукнем...

Ама тај старац, као што знате, бијаше од

онијех људи, који пуцају, али се не угињу; он скиде листо пушку с рамена, па је натегну на ме.

— Насе, грмну љутито, или си сад погинуо!

Ја ћипих живо на страну, те му с једном руком шчепаж пушку за грлић, а с другом настој да му поклопим уста, да не диже хајку.

У том се гомбању пушка опали сама, и ми љуснемо обојица на тле.

Ја се дигох скоро намах, и не осјетих на себи никакве ране.

Ама, на вељу жалост моју, несрећни вођ лежаше непомичан на стази, па ни да мрдне животом, баш као каква љешина.

— Убио сам чоџка — помислих у себи... и побјегах без стрва.

VI

Аћим овдје застале, да слободније одбије неколико димова, па овако без предухка заврши своје причање:

— Са западне стране новскога града, а до самог фрањевачког наместира Светог Антуна, повлаче се и данданас, као што вам је добро познато, голе зидине старог дворца контà Буровића, којему данас морски валови лижу оглођано подножје, но у ком се некад домаћи изроди, кроз више пасова, товљаху на млетачкијем јаслама, да боље чепљу биједну рају, која не хоћаше, ја л' не могаше да се привикне »бешкоту, хљебу принципову«.

То је тешко и суморно здање у наше дане сасвијем запуштено и у његовим се назупчаним первазима легу кукавице и шишмиши. Сјећам се, како сам из малена слушао, е се у његовим мрачним подземним избама обноћ са-стају тенци и вукодлаци; а комшије фратри, у којих сам као дијете на школу ишао, причаху често о неком чудном дрмусању синцира и верига, те о потмулом јечању вједогоња, с кога би се ноћу иза сна трзали.

Сад је тих плашила канда нестало, ал' у оно доба цијела околина од њих стрепљаше, те се крштена душа не шћаше у те злогласне подруме ни у сред бијела дана, а камо ли ноћу усудити. А слушао сам и то, како се ти подруми простираху испод земље до у сами манастир, тако да су Буровићи с фратрима подржавали (Бог би их знао за што!) неку потајну свезу.

Још ми причаху старци, који су ближи

гробу но дому, е се у њихове младе дане спонашаху свакакви гласови о тим подземним одајама, које као да бјеху пуне влопака и ступица. Догађало се, веле, да је сиромах човјек (који се зар у нечем млетачкој господи замјерио) синоћ омркао на свом дому, а јутрос му нема није стрва, па да га ловачкијем псима обијаш. Нико не зна извјесно што се од њега догодило, ама сви слуте е је невољник заглавио у »палац Буровића«.

Еле, кад несрећног Јејину оборих мртва, прва ми мисао бје, да се склоним у Буровића подруме. Ту ћу бар моћи да останем скривен, док не одлучим, шта ћу и куда ћу.

Прибјегнем дакле у палац, па се кроз једно травом обрасло зјало спуштим у подруме.

Ама шта ми хасни да сам умакао правди, кад ми пуста савјест не да мира, кад ми леден зној на чело пробија, кад се душа у мени укочила, као да си је у клијешта стегао!

Престајох ту савдуги дан, проклињући час и уру, кад сам се на свијет дао; а кад се мрак ухвати, те у оној пасјој ложи још мрачније постаде, обузе ме такова страва и дрхтавица, да се у мени свака кап крви следи. Осјећам е сам будан, а опет ми се чини, као да око мене обигравају неке стравичне аветине. Хтио бих да зинем, да сам себе разговорим, али се пусти језик завезао, а грло пресахло, као да си га оловом залио. Одједном надазрем умнијем очима жалосног Јејину, ће лежи у потоку крви, а мене ухватили жандари, па ме окована вуку у тамницу. Пред тамничким вратима окупила се гомила народа и сви пиждре у ме ка' у бијелу врану, а ја објесио главу па Бога молим, да се пода мном земља раствори. Па ми падаше на ум онај Ђулићев сан и грозна судбина злогласног Гаја Одаловића: ево ти ме, вељох, за Гајевим стопама! Убио сам човјека!

Па ни по јада, да сам убио чоџка према себи, а од витешке невоље... ама да се онако оборим на једнога старца, који ме још на добро упућивао! Еј бруке и црна образа!

У тим пасјим мукама проведох добар дио ноћи, док ме најзад једна спасоносна мисао свега проже, те се ишно разабрах и умирих.

Рекао сам себи:

— Аћиме, тај ти тешки гријех треба с душе скинути! Није доста, што си својој срећи пут пресјекао, није доста што ћеш морати да се по туђем свијету потуцаш, кад би и ума-

као ћесаревој правди; не, јадниче, све то није доста! Треба да о својој судби пред Богом одлучи она иста, коју си тако страшно уцвијелио.

Скочих одмах на ноге — могла је бити ура по поноћи — и истрчах напоље, да своју накану извршим.

На небу не бијаше ни звијездâ, ни мјесеца, те се у мраку протурих до неког Ивушара, механџије, у којегâ је кријумчар у свако доба ноћи могао просто да закуца.

Запитам перо и комад артије, те како боље умједох, напишем е те стопе ово неколико ријечи:

»Ђулићу, несуђенице моја! Ево ти ме сакрита у палацу Буровића. Пошаљи одмах по ме жандаре, или дођи вечерас, да ми пошљедњи опроштај чујеш.«

Не потписах свога имена, но ставих на дно: »убојица«.

Понда замолих Ивушара, да то писмо ували у најближу поштанску кутију, и одох опет да се жив закопам у своју спилу.

— Цура ће — рекох у себи — то писамце примити до подна; чекаћу овђе до мркле ноћи; не дође ли нико, идем с мјеста у Суторину, па ћу преко Зубаца и Никшића у Црну Гору. Дако тамо ће заглавим војујући на Турчина.

Ама не бијаше ствар лагана толико сахата у оној грозној самоћи престојати.

Вјерујте ми, господо, те сам ноћи о свом трошку научио, што су паклене муке!

Било је часова, кад сам хтио да дохватим кубуру, која уза ме лежаше, па да сам себи главу смојдим.

— Ама не ћу! — вељох опет у себи. — Обећао сам јој, да ћу чекати до ноћи, и то обећање хоћу да испуним.

Не треба сметати с ума, е се након оних Стојанових смокава не бијох ни чим на свијету заложиио и да је то трећи дан био, како својих трепавица не склапах.

Напокон, в вечеру, падох од сна и умора, и у оном грозничавом дријемежу зазрех мајку и оно биједне ђеце, којима се ево прии дани примицаху!

У неко ме доба трже иза сна шапат људскијех стопа по подруму. Исправим се жустро и протрљам очи.

Бога ми, није сан, но јасно виђу чељаде, које ми се примиче са фењерићем у руци.

Обумријех од страха: то је била сјена вођа Јејине!

Трљам опет очи, опипљујем се, јесам ли оудан: није друго, то је он, моја ојађела жртва.

— Милост! — протепам, цвокоћући зубима. — Милост, шјор-Мартине! . . .

Па се срушим без свијести.

Кад се вратих к себи, наћох се у манастирској ћелији и угледах погнута нада мном једног високог, сухог фратра, са просиједом, сасвим ријетком брадицом, с малијем очима и малом ћелавом лубањом, који таман иђаше да ми протаре ноздрве неким жестоким, мирисљавим пићем.

Па онда, на моје велико чудо, чујем глас оца Саватије и, одмах за његовим, глас вођа Јејине . . . Уће, брате, шљапкајући у ћелију, здрав и читак, као што сте, на здравље, сад ви тројица.

Двије-три ријечи, па је све било јасно.

Док ја мнидијох е сам вођа усмртио, он држаше ка' у паци, да ме је смртно ранио, те да сам некуд побјегао с танетом у грудима. Њега пак зрно не бијаше ни такло.

Дошавши тога јутра у село, не могоше старац никако да се умири. Боли га у души, што је смакао човјека, и ако ће се његов поступак законом оправдати.

Уће у кућу, не рекавши ћулићу ни црне, ни бијеле, па се махом затвори у своју собу, да о жалосном догађају размишља.

Кад али ево ти му до мало ћулића са оним мојим писамцетом, и он тад увиђе нашу двоструку заблуду. Отрча одмах попу Саватији, те се њих двојица једанак упуте, да ме извуку из мога скровишта.

Ето како се случило, па ми се у оном бунилу учини, е вођину сјену гледам, док он напротив хиташе својом рођеном главом, да ме од мука избави и веселу ми вијест јави, како је наумио да старе и нове ране заборави, те да

ме за навијек с мојим драгим Ћулићем здружи. Загрлисмо и пољубисмо један другога, као да смо се свега вијека миловали, и од тога часа све би заборављено.

Шта бих вам даље причао? До мало се ја и Нина вјенчасмо. Стари поживље с нама још неколико година, док нас не остави за вазда. Једно вече леже логом, да се више не дигне. Ама оде задовољан, да га Бог помиљује! У нашој крајини бијаше махом нестало кријумчара.

Од мојих некадашњих ортака неки се оканише, ка' и ја, пустиловског живота, а неки обршише у робији. Суљо је и данданас у Истрији.

А ја ево присуках шездесету, час на мору, час на суву, ама свећер весео и задовољан . . . ка' оно ти коме је Бог дао лијепо здравље и обилату срећу на дому. Једно само жалим: што не имадох мушке ћеце, да ме под старост одмијене . . . али ето, Бог зна што је за боље!

Од ћулића се мога земаном рашћетала голема ружа, па и ако је та ружа данас малко отрцана, она је опет свој мирис сачувала . . . Није инако: данас је она постала баба . . . на староме дрвету изникле нове младике, а на младикама нови пупољци . . . читава кита ћулића!

Него пази, Јакове! Ето нам буринета! . . . Орца добро, орца!

Одједном се морска површина најези и поче лагано да цјенуши. Једно задрхта, па се стаде све више и више надимати. Дигосмо и флок, који се помјести одмах на десну страну лађе. *Латинка* полети низ воду као ластавица, а с бокова јој заглоготаше ситни вали.

Вратисмо се кући у сумрачак. Сјутри дан Аћим и Јаков наћоше у мрежама три кошине крупнијех букава.

Марко Цар

ПОУКА

ШТА ЋЕ БИТИ СА ЗЕМЉОМ ДО ПОСЛЕТКА

(Свршетак)

Пређимо на болести у Земље.

Одмах нам је истаћи, да овде не може никако говора бити о пропасти Земље, као небеснога тела, јер Земља не може сама себе упропастити, Земља

не може сама себи главе доћи, па да је нестане међу звездама; овде можемо говорити само о пропасти органскога живота на Земљи, о нашој дакле несрећи.

Као оно што на човека могу наићи разне болести, тако наилазе и на Земљу, но скоро све те болести, биле оне које му драго руке, упропастиће овде онде по који леп, цветан крај, по коју душу; па макар то и у милијоне ишло, ипак не мора цео свет пропасти.

Пуно је и пуно болести на Земљи и у Земљи. О томе знају причати и геолози и палеонтолози и метеоролози и физичари и хемичари и бијолози и лекари и ботаничари и још многи олози и ичари.

Болести су или спољашње или унутрашње. Многе унутрашње остављају трагове и на земљиној површини, баш као што то бива и код неких људских болести.

Неким болестима има лека, неким траже но не могу да нађу, те им се до данас лека не зна. Да видимо коју спољашњу болест! Коју опасну спољашњу болест!

Узмимо само, да се изненада и нагло умањи кисељик у ваздуху, онај кисељик, који нам је толико и тако потребан за дисање — људи би страдали, а страдале би и друге силне животиње па и биљке. Нека наиђе на Земљу многа угљена киселина, па да погуши и нас и све друге животиње, које плућима дишу. Нека се намноже бациле и микробе у атмосфери, па да нас нестане са Земље као „крини селнога“. Овога доиста и бива! Како данас наука каже, безброј је болести које се добијају баш из ваздуха од ситних и преситних животињаца. Па нека их Бог у гневу своме пусти још више и још више, па да падамо мртви на све стране као муве, док не попадамо сви, где год нас је и колико год нас је. Зар нема заразе међу људима? Зар је нема и међу животињама? Зар разно биље, воће, дрвеће не страда и не тамани се?

Та сами људи тамане један другог; па и то је велика болест, велика људска болест.

Догодити се може, да се вода на Земљи отрује па да се и ми потрујемо или да од жеђи помремо. Зар то и не бива овде онде ли?

Свега тога има! Добро је још, што болести метичаво долазе, те док на једном месту оне тамане, дотле се на другом крају свет органски множи.

На унутрашње болести утечу много спољашње прилике, као притисак ваздушни, ток ваздушних и водених струја, температура и друго. Све то ако и изазове у плућима и у срцу земљину какве год болести, болести су лаке и никако нису опасне по цело земљино тело.

У Земљи има свагда струје као и у човеку: земљине жиле крстаре на широко и на дубоко. Њен крвоток не престаје, па ипак има на њој последица

рђава и помућена и непотпуна крвотока а много пута и убрзаног. Колико је пута до сад букнуло на Земљи! На колико је већ места отекала Земља! Шта више, има таквих крајева, где непрестано отиче; тако је баш и са нашом великом равницом, која се све помало диже. С друге стране има места, где се земљино тело угиње, спушта полагаано! Где су тек места, где искачу чиреви, који се после као вулкани отварају. Та скоро у наше дане праве се вулкани, који после прете свету својом ватром. Ено вам новог брега (Monte nuovo) у Италији; ено вам и Хоруља (Jorullo), који из лепе обрађене равнице искочи у ноћи на 29 септ. 1759 године као вулкан 517 мет. висок те од то доба непрестано ради, ма да га доктори и не цеде.

Допустите ми, да споменем још једну унутрашњу болест земљину, која нама, на земљиној површини, много страха задаје, а то је трус, трес, земљотрус или земљотрес. Земљотрес је много и много пута начинио грдне штете, упропастио многи крај, леп као рај, уништио многе људе и животиње луде.

И опет све то не размахује се на сав органски живот на Земљи а још мање на Земљу целу као небесно тело. Није дакле изгледа, да ће се Земља разболети икада тако, да уништи све организме на себи, а да сама себе убије ни толико!

Не бојимо се случајне пропасти, не бојимо се ни болести, е онда ћемо зацело остарити и од старости умрети, јер умрети морамо, за семе не можемо остати. Земља ће се дакле најивети и преживети, па ће је онда издати и снага и живот; доћи ће јој крај.

Одмах да са запитамо: кад ће то бити?

Да одговоримо на ово питање, морамо се винуту у више, небеске висине и потражити онога, који и одржава Земљу, који јој снагу и живот даје.

Сунце је то, на које се окрећемо и које молимо, да нам „отвјета“ даде на горње питање.

Каже се „на млађем свет остаје“. На Земљи уопште и у редовним приликама тако и бива, али у сунчевој царевини канда не ће тако бити!

Свакако узети морамо, да је сунце и отац и мајка и Земљи и свима планетама и планетицама, а деда и баба месецима, па оно би требало пре да се уклони него све ове звезде. Али, али! Оно ће живети и преживети можда и све планете!

Да нема сунца, на земљиној површини не би било ни светлости ни топлоте, ни дана, ни јутра, ни вечера, ни пролећа, ни лета, ни јесени! Вечита, мрачна, тужна ноћ била би на Земљи! Вечита зима и хладноћа и то још каква, пуних 273 степена ис-

под нуле била би! Све би се скоцало од зиме. За цело не би могло ништа опстати: ни човек ни животиња, ни цвет ни биљка, ни воћка ни шума, ни ливада, ни вода! И самога ваздуха би нестало: све што дише, све што живи, све што се креће — све би престало.

Кад се сунце угаси, угасиће се све од аз до ижице.

Распитати нам се треба: докле ће то врело и светло огњиште грејати нас, докле ће нам светлити? Како накнађује ону топлоту, што изда?

Томзи рачуна, да само Земља добија од сунца толико топлоте, да може њоме отопити ледени слој по целој површини својој пуна 34 метра дебео. Но ова топлота је тек врло мали део од оне, коју сунце разашље на све стране. По рачуну, са сунчеве површине излази толика топлота, као да на сваком квадратном метру његову у сахату изгори по 7500 килограма угља. Па то траје тако већ милијонима година, како о том читамо у геологији и — опет се не примећује, да сунце малаксава.

Има у главном три мишљења, откуда сунцу сада та силна моћ, којом нас греје и којом нам светли, којом греје сва друга небесна тела у своме округу. О томе је говорио Кант, о томе је премишљао лекар Мајер, о томе је теорисао физичар Хелмхолц.

По Канту је сунце грдна купина, сва у пламену, грдна је то ватра, и топла и светла. По Мајеру падају на сунце непрестано метеорити, ударају га и топлоту му враћају. По Хелмхолцу стеже се сунце, па се тим стезањем и утезањем, тим скупљањем те по томе и згушњавањем загрева.

Усвојимо ли Кантово мишљење, сунце би било доста кратка века: кад би цело згорело као навиљак сламе, грејало би тек 5000 година.

По Мајеру не да се израчунати, докле би грејало, јер не знамо ни колико је метеорита ни колики су, што падају на сунце. Међутим, ако би планете падале у сунце, даде се рачунати: кад би наша Земља којом несрећом упала у сунце, дала би му топле хране за 95 година, Јупитар опет за 32.000 година, све пак до сад познате планете храниле би га, ако би по реду падале и чекале, да таман огладни, неких 45.589 година.

Сложимо ли се са Хелмхолцом, као што данас и бива, лепо можемо све прорачунати, што нам треба. Ја не ћу да рачунам, јер су то боље рачунице од мене све већ прорачунале и по књигама и новинама штампале; просто ћу рачуне њихове српски да наведем.

Хелмхолц рачуна, да се сунце за 28 милијона степена загреје, ако се свуче за један степен. Сунце се непрестано свлачи те згушњава, но оно је још

врло ретко; тек ако је у четврт тако густо, као Земља, а можда и мање. Да накнади за годину дана издану топлоту, мора му се умањити радије годишње за 39 метара или промер за 77 мет., то је за 13 година један километар, за 9500 година изнело би то у степенима на промеру му тек један секунд, а то је тако мало, да се једва данашњим справама може приметити са наше Земље. Свуче ли се сунце на полу данашњег му промера, биће осам пута гушће него данас. Тако пре десет милијона година био је промер сунчев још једанпут, колики је данас, а у густоћи одговара то осмом делу од данашње. Према свему Томзи Виљем држи, да је сунчева топлота у почетку била 18 милијона пута онолика, колико сунце данас годишње издаје, те даје сунцу још 18 милијона година живота, ако је оно од почетка до данас увек једнако годишње топлоте третило и толико, као данас, и ако тако и даље устроши.

Дочека ли Земља, да очи заклопи оцу своме, живела би још 18 милијона годинаца. Не! Још и више, јер и небески метеори доиста могу падати на сунце, па му повећати још топлоту, коју згушњавањем добија. Не може се израчунати, колико их пада, те се не може ни знати, докле ће га топлотом залагати, но свакојако сунце ће преживети 18 милијона година, али и то стоји, да и њему мора једаред куцнути страшни час смрти, па макар било и после 40 или и више милијона година!

Кад дође то, онда ће престати сваки живот на свакој планети, ако само ова дочека смрт очеву. Но сваки је изглед, да дотле већ и оне не ће моћи живот органски на себи одржавати оваки, какав је данас. Јупитар ће по свој прилици доживети и оца у гроб испратити; Сатурн можда тек, да сунце издахне; но Земља, Венера, Марс, Меркур и Месец никако не ће дочекати то, они ће се већ сити у гробу належати, док им се њихово сунце не упокоји. Како изгледа, Месец је већ у гробу, Марс је ближе гробу од Земље, за Земљом мора доћи Венера, јер она је млађа од нас.

Кад се дакле једанпут сунцу живот угаси, оваки живот, каквим данас живи, престаће увелико сваки живот на свакој планети, ако дотле што још помрло није, но сунце, и планете, које остану у васелени, кретаће се као и до сад, кретаће се у мраку, кретаће се, превртаће се и у гробу и после смрти; живота ће ипак и животне снаге и енергије имати и у гробу, но ће живети животом много и много друкчијим него што данас живе.

Тако би дакле прошла Земља и све планете у нашем сунчаном систему, а то мора бити и са сваком планетом.

Хоћу и то да споменем, како би могла Земља са свима небесним телима: оно је господар над свима; снага му је велика. Оно привлачи свако и доиста узимају, да падају у њега ситнија тела. Кад тих нестане, доћи ће ред и на веће и на велике. Све би се дакле вратило натраг и шта би после било? Да не би сунце нарасло, да се не би можда прегрејало и расплинило до оне величине, какво је некад било, пре но што отпадоше од њега планете? Да не би се можда наново одељивале планете од њега а од планета месеци, разуме се све потпуно друкчије по што је данас? Могли бисмо се и даље питати, но одговора дати не бисмо могли. Сав одговор мора се свести на три речи: Бог свети зна! Старо је веровање о тици фениксу, које је у првој линији астрономског значења и рећи ће, да се све понавља и да ће бити ма кад оно, што се данас збива. Тећ' ће вода куд је текла!

Још да видимо укратко само, чиме ће се упропатити органски живот на Земљи пре сунчеве смрти? Како данас ствари стоје, веле једни: Земља ће

свој органски живот сама уништити и то водом. Доказано је, да се сухо непрестано спушта и да вода све више земљине површине покрива: дошао би и опет потоп и утопили бисмо се и подавили бисмо се и ми и животиње, и дрвље и камење. Дуго би врло било, ако бих доказивао, кад би могао доћи нови потоп; наводим, да геологија и рачуни један с другим кажу, е је од данас четири милијона година доста, да сухога нестане. Тешимо се дакле, да се ми подавити не ћемо!

Али не ће се ни наши далеки потомци подавити, веле други. Умреће они или од жеђи, јер на Земљи воде нестaje; помреће неки и због тога, што и атмосфере нестaje а особито кисеоника, који нам је јако потребан.

И ту се да рачунати и ту се да доказивати, али махнимо се овде тога. Примите од мене, да ће тим путем органски живот на земљи пропасти најраније за десет милијона година. Дотле ми пак били здрави и весели!*)

*, При изради сам се служио међу осталима и Фламаријоном.

Стеван Милованов

КЊИЖЕВНОСТ

ПИСМО ВУКА СТЕФ. КАРАѢИЋА ИГЊАТУ К. СОПРОНУ

Када сам оно у »Јавору« објавио Вуково писмо на *Васу Василевића* (који је године 1816 с доктором *Д. Фрушићем* и *Вуком* из Земуна отишао у походе архимандриту Мушићком у Шишатовца, и »ту се бавили два дана, у којима бјеше вијећање о облицима писмена *ђ, ј, љ* и *њ*«), наговјестио сам, да је том приликом стигло писмо од њега и на Сопрона. А то писмо гласи овако:

У Бечу 16/28 Јануарија 1864.

Љубазни и поштовани Господине!

Хоћемо ли почети што штампати као што смо се љетос разговарали? Ако сте на ријечи ја велим да почнемо Српскијем народнијем приповијеткама. Ви ћете ваљда имати један екземпляр из кога ћете штампати, а ја бих Вам послао још двије приповијетке које прије нијесу штампате да би била књига повећа, да не би нико могао рећи да је књига скупа за једну форинту.

У исто вријеме могли бисте штампати и једну књигу око 20 табака велику нашијех народнијех пјесама које је скупио у Херцеговини Вук Врчевић

аустројски конзуларни агент у Требињу и које досад нигда нијесу штампане; па кад би ово било готово, онда бисмо почели ново и много умножено издање народнијех пјесама. За штампање овијех ствари добро би било кад бисте Ви набавили та иста слова којима су приповијетке штампане и која мислим да се у типографији зову *kleine Cicero*, а књиге бисмо све дијелили на пола као што смо љетос ту уговарали. А од сваке књиге ваљало би штампати најмање 2000 екземплара, јер ове књиге нигда неће остарити.

Ако Ви на ово пристајете као што сте ми љетос ту казали јавите ми одмах да Вам пошаљем и ове пјесме Врчевићеве; ако ли не пристајете молим Вас да бисте ми опет јавили одмах да гледам шта ћу даље радити. Ја се надам да бисмо овога љета могли штампати и једну књигу обичаја народа нашега.

Очекујући од Вас одговора и љубазно Вас поздрављајући остајем

Ваш поштоватељ

Вук Стеф. КараѢић.

Ово писмо писао је њеки други, а Вук је на готово само потписао се: по оно нам казује, шта је Вук у очи смрти мислио све да уради.

Млађим читатељима не ће бити познато, да је покојни Сопрон у Сарајеву уређивао политички лист „Босански Вјесник“. Вук Врчевић, што га Вук у овом свом писму напомиње, пи-

ше писмо из Требиња 19 (31) јануара 1867 Сопрону у Сарајево, те овако оцјењује његов рад око тих новина:

„Ја Вас лично пити по именице не познавам кои сте, али читајући случајно Ваш „Босански Вјесник“ заслужујете као од мене тако и од сваког родољубивог Србина похвалу.“

Мојо Медић

УСО АРАПИН И ТРИ ПОБРАТИМА

(НАРОДНА ПЈЕСМА ИЗ ЛИКЕ)

У историјској расправи »Горски хајдуци« од Миленка М. Вукићевића читамо: да у седамнаести вијек долази и хајдук *Мијат Томић* (Јавор 1893, стр. 526), а послѣје да је »око године 1730 био чувен хајдук и харамбаша *Жеравица*.“

Од Миле Маринковића, пароха небљушкога, објавио сам одмах иза његове смрти једну народну пјесму (Јавор 1888, стр. 55); а том приликом напоменуту другу пјесму износим тек сада, и то без икакве поправке, да се види, како је тамошњи народ пјева уз јаворове гусле. Она нам казује, да је Мијат Томић хајдуковао *заједно* с Видом Жеравицом и Вукшом харамбашом; а у њој се истиче и харамбаша *Вукша*, о коме нам речена расправа не прича ништа. А Вукша има и данас у Лици (а јамачно и другдје) као год и Жежеља, те тако и то презиме пије измишљено.

У трећој књизи Вукових народних пјесама штапане су пјесме »Вишњић Јован и Воин трговац« и »Опет то, мало друкчије«; но ова је својом садржином налик на њих, али је дајбуди по моме суђењу одвргла објема. Вишњића Јована тражи по Пролог-планини црни Арапин, да удари на Воина трговца, јер је он дочекавши га први изгубио све своје друштво. Још су они у ријечи били, али ето и Гавран-харамбаше, те се јадикује и он Јовану, што је прошао с Воином као и Арапин. Да Воин не пронесе благо, удари Јован на њ и згоди га, те кад се срушио с коња, притрча Јован к њему и згули с њега што је боље било. И премда *се Јован прије љубио с црним Арапином у лице*, ипак му је рањену од Воина одсјекао главу као и Воину, и отишао »кроз гору у друштво« — као да је посјекао двије главице купуса! Да чујемо, шта нам ова пјесма приповиједа:

Пију вино до три арамбаше
У *Прологу* високој планини:
Једно ми је *Вукша* арамбаша,
А друго је *Виде Жеравица*,
Треће јунак *Томићу Мијате*;
Пију вино за неђељу дана.
Ал' говори Томићу Мијате:
„Чујете ли до два побратима!
„Ми пијемо већ неђељу дана,
„Ми пијемо, ал' не говоримо,
„Како ћемо зимовати зиму,
„Ће ли ћемо задобити блага.“
Ал' говори Вукша арамбаша:
„Побратиме, Томићу Мијате!
„Данас петак, у јутру субота,
„Шутра ћемо, брате, починути,
„Нити пити вина ни ракије,
„Наредити свјетло оружије,
„Направити тврде метеризе;
„У неђељу Богу се молити,
„И за добру срећу помињати;
„У пондиљак који први дође,
„Ето овуд триста Арнаута,
„И пред њима Усо Арапине,
„Они гоне десет мазга блага.
„Каква блага, све сребра и злата.
„Ев' у мене шездесет другова,
„И пет више, мили побратиме!
„Каква друштва, као ватре живе;
„А у Вида четрдесет друга,
„И четири више, побратиме,
„Котарана, љути' заточника;
„А у тебе тријест и пет друга,
„Свега скупа сто четрјест друга,
„И четири више, побратиме!
„Ево и нас до три арамбаше.
„Сад ако се, браћо, поувате,
„Чекаћемо Усу Арапина.
Сви у једно грло повикаше:

„Чекат' ваља љуте Арнауте,
 „И отети десет мазга блага,
 „Или листом ође изгинути.“
 Поградише тврде метеризе:
 Сједе Вукша у метериз први,
 А у други сједе Жеравица,
 Мијат сједе у метериз трећи.
 Кад пондиљак јутро освануло,
 Ручко доба показа им сунце,
 Чу се јака уз Пролог планину.
 Говоријо Вукша арамбаша:
 „Браћо моја и дружино драга!
 „Ето нами Усе Арапина;
 „Браћо моја, држ'те се јуначки,
 „Сваки гледај који кога море,
 „Ја ћу главом Усу Арапина.
 „Па кад дуге пушке изметнете,
 „Тад за мале пушке приватите,
 „А кад мале пушке истурите,
 „За оштро се гвожђе приватите,
 „Међу Турке јуриш учините,
 „Све с'јеците, никог не пуштајте;
 „Нека види Виде и Мијате,
 „Што-је јунак Вукша арамбаша,
 „Какво ли је друштво саставио.“
 Говоријо Виде Жеравица:
 „Браћо моја и дружино моја!
 „Штогод чини Вукша арамбаша,
 „И ми ћемо тако учинити.
 „Мила браћо, образ освјетљајте!“
 Ал' говори Мијат арамбаша,
 „Браћо моја, држ'те се јуначки!
 „Па кад дођу љути Арнаути,
 „Удри сваки који кога море.
 „Ја ћу главом Усу Арапина.
 „Послушајте, моја браћо мила!
 „Кад ви дуге пушке изметнете,
 „Опет дуге пушке напуните;
 „Па кад другу ватру оборите,
 „Опет дуге пушке напуните,
 „Пак и трећу ватру оборите;
 „Нама' дуге пушке напуните.
 „Кад четврту ватру оборите,
 „Тад за мале пушке приватите,
 „Кад из мали' ватру оборите,
 „За оштро се гвожђе прихватите,
 „Међу Турке јуриш учините.
 „Ако Бог да и срећа јуначка,
 „Ми 'оћемо Турке предобити!“
 У то доба Усо Арапине
 На кобили ноге премотао,
 Голу сабљу баца у облаке,

Дочекује у јуначке руке,
 И пог'јева танко гласовито:
 „Није л' мајка родила јунака,
 „Да ме сретне у Пролог-планини;
 „Ал' сам чуо, ће говоре људи:
 „Да су Вукшу крмци истргали,
 „Жеравицу вода погасила,
 „Мијат преде по Босни кућељу,
 „Рад комада крува бијелога,
 „Гољан, бошан и без капе ода.“
 То слушају из горе ајдучи,
 Зубма шкрипе, мрко погледају.
 Узе Вукша дугу шарку своју,
 На лијеву руку наслоња је;
 Десним оком низа шарку гледи,
 Гледа јунак Усу Арапина
 Међу токе, у прси широке.
 Пуче пушка као и гром јасни,
 Ал' се Усо гвожђем оковао,
 Нит' га уби, нит' му рану даде.
 Запуцаше пушке из бусије,
 Река' би' да се небо проломило,
 Многе Турке земљи обореше;
 Па за оштро гвожђе приватеше,
 Међу Турке јуриш учинеше;
 См'јешаше се Турци и ајдучи:
 Стоји звека оштри' јатагана,
 Стоји јаук рањени' јунака.
 Лоша срећа Вукша послужила,
 Изгибе му по гори дружина.
 Мало нешто у гору утече,
 И утече Вукша арамбаша,
 И однесе седамнаест рана
 Од седамнаест мушкије' педаља.
 Мртве Турци нама' закопаше,
 А рањене на коње метнуше,
 Па пођоше уз гору зелену.
 Дочека-ји' Виде Жеравица,
 Сваки гледа који кога море,
 Виде гледа Усу Арапина
 Међу токе, у прси широке.
 Пуче пушка, сва гора одјекну,
 Нит' га уби, нит' му рану даде.
 Тад се просу ватра из бусије,
 Стаде јака Пролога планине;
 Многе Турке земљи обореше,
 И по гори јако узметоше;
 Потеглоше оштре јатагане,
 Међу Турке јуриш учинеше,
 С'јеку, грде, никога не штеде.
 Ал' и Виду лоша срећа бише,
 Изгибе му по гори дружина,

Нешто мало у гору утече,
 И утече Виде Жеравица;
 Сав је јунак у крв огрезуо!“
 А кад Турци мртве закопаше,
 Кренуше се уз Пролог-планину;
 Најпрви је Усо Арапине.
 Гледа њега Мијат арамбаша,
 Низа шарку дугу пушку своју,
 Међу очи, ће с' обрве вежу.
 Пуче пушка, вав'је' му пуцала,
 Прсну глава у триста комада.
 А кад паде турска поглавица,
 Међу Турке страва ударила,
 А пуцају пушке из бусије,
 Рек би да се небо проломило.
 Кад четврту ватру оборише,
 За мале се пушке приватише,
 Међу Турке ватру оборише.
 А кад мале пушке изметнуше,
 Потегеше љуте јагагане,
 Међу Турке јуриш учинише;
 Бјеже Турци главом без обзира,
 Мало их је у гору утекло.
 Стаде Мијат друштво прегледати,
 Све му друштво здраво и весело,
 Само није Вуче Личанине,
 Носи рану на лијевој руци.
 Од Турака узеше оружје,
 И остало што је за ајдука.
 Оћераше десет мазга блага,
 Па нађоше Вукшу арамбушу,
 И нађоше Вида Жеравицу,
 Оба леже под јелом зеленом;
 Привише им лагане мелеме.
 Стаде Мијат шићар дијелити:
 Све на мртва, као и на жива.
 Пита њега Вукша арамбаша:

„Зашто, побро, мртву дајеш дијо?“
 Вели њему Мијат арамбаша:
 „Мијо побро, Вукша арамбаша!
 Један дијо његовој родбини,
 Други, брате, у бијелу цркву,
 Трећи дијо кљасту и слијепу:
 Нек пјевају по бијелу св'јету,
 Што се, брате, данас догодило.“
 Однесоше Вукшу арамбушу,
 Однесоше Вида Жеравицу
 И остале рањене јунаке,
 Однесоше у пећине 'ладне,
 Те им грдне ране превијају.
 Неко умр'је, неко и пребоље,
 Ал' умрије Вукша арамбаша.
 Жеравица ране преболијо,
 И још дуго друштво предводијо,
 Те и турске главе ос'јецао,
 На освету Вукши арамбаши.
 Тадај било, а сад се спомиње;
 Ето вама пјесма на поштење! —

По овој варијанти боре се три харамбаше са својим четама с *Усом Арапином* и *осталим некрстом*, и доиста је она узвишенија не само тога ради, него и због онога лијепога завршетка, гдје се шићар дијели „*све на мртва, као и на жива*“.

Што ме навело, да у овом листу штампам пјесму »Освета Иконије Карловића«, то ме руководило и сада. Тако н. пр. ријеч „*бошан*“ не ћемо наћи ни у академијском рјечнику; а код ријечи »*гољан*« нема овакога стиха („*гољан, бошан и без капе ода*“, т. ј. слабо је одјевен, бос је и гологлав је) ни из Јукићеве збирке народних пјесама, у којој се највише пјева о Мијату Томићу.

Мојо Медић

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

М. Ђ. Милићевић. Зановет. Збирка разних састава од — Земун. Штампарија Јове Карамата. 1894. Стр. 159. — Вредни народни књижевник наш М. Ђ. Милићевић обогатио је нашу књижевност за ових двадесет и више година извреним радовима о Србима и Србији, износећи нам час опис земаља српских и српског народа, час одабрана зрица из повеснице, из живота и умотворина српског народа. По томе се види, да је он један од најбољих зналаца народног живота нашег и језика српског, како га народ у разним крајевима

српским говори. И ова збирка разних радова „из јесењега доба“ пишчева — као што и сам у огласу ове књиге вели — има на себи исти тип. Назив „Зановет“ објашњава писац у огласу, који нам је донео и на првом месту ове књиге своје под натписом: *О имену ове књиге*. Разлози, који су писца навели да узме оваки назив, врло су интересни, а оснивају се како на личном искуству пишчеву, тако и на народном предању. На стр. 5 испред првог састава налази се под знаком ? неколико речи о томе, у коју врету књижевности иде овај састав? т. ј. *војвода Јанко Камик* (стр. 7—87). За овај

састав вели сам писац да није ни историјска приповетка ни биографија кога одличног Србина, јунака и војводе из народног устанка, већ је „низ слика узетих из живота и рада у Србији од г. 1791—1806, а поређаних и окићених онако како је лепше за гледање и пријатније за слушање“. У овом се саставу дакле говори о оном, што се догађало у Србији од 1791—1806, у облику занимљиве приче испреpletене историјским и етнографским фактима у поменутом времену.

Овај је први састав склопљен из девет одељака: I Отмица; II Брат; III Љубав; IV Пустуњик у Космају; V Харем; VI Туја из пољаје; VII Вештица; VIII Постање „Совета“; IX Туркињин гроб. Ту је у виду занимљива, лирским духом задахнута причања изнет јувачки живот војводе српског Јанка Катића за време српског устанка под Карађорђевићем. Има врло интересних података из живота Карађорђевића. Поред забаве пружа нам овај чланак још више поуке о устанку нашем за слободу г. 1804—1806. Истакнут је с једне стране тадашњи зулум турски, а с друге стране потиштеност српска. Најдирљивији је призор смрт Туркиње Емире над мртвим телом Јанковим (стр. 86). За тим саставом додао је писац кратак списак турских речи, што долазе у поменутом саставу и растумачио их је српски. Таквих речи је изнео овде свега 46 и вредно их је запамтити. Други је чланак: *На гробу Васе Чарапића* (стр. 93—98) (штампан први пут у „Стражилову“ године 1887, бр. 3) Кратка успомена пишчева на гробу Васе Чарапића са родољубивом тенденцијом, што се види нарочито из завршних речи. На трећем је месту: *Неготину* на дан 6 септ. 1887, када је први пут у њему протекао то-чак воде са Бадњева (101—102) (такођер први пут штампано у „Стражилову“ године 1887, бр. 41). Ово је заносни поклич пишчев у обрану града Неготина против неких приговора. На четвртм је месту чланак: *Амишин брат* (по народној причи) (стр. 105—116). Прича као успомена у народу на битку косовску, лепа црта са етичком тенденцијом. На петом је месту чланак: *Породица у селу и породица у вароши* (једно поређење) (стр. 119—131). Поучна црта из живота нашега народа, доста живо испричана; догађај је искуство сама писца. Ива тога на стр. 132 има неколико (по седам на једној и на другој страни) изрека под натписом: *Шта се може да чује: у селу и у вароши* (паралелно). Ово засеца у наше народне обичаје. На шестом је месту *„Дур делија иде Пантелија“* (причица из рата за слободу, стр. 135—146). Има вид путописа. Прича је веома забавна из доба устанка и карактеристична је по начину излагања. На седмом је месту чланак: *Жерке* (једна белешчица с пута, стр. 149—154). Описна црта из провинцијалног живота српског, коју је сам писац опазно и лепо нам испричао у духу народном. Изнесена је предрасуда народна, која потече из успомене на Косово. На последњем, осмом месту је чланак: *Деведесет и девет Радована* (по народној причи, стр. 157—159). Карактеристична

црта из живота сиромашна села. Свих осам састава су врло интересни и поучни. Језик је лак и чист народни, као што већ знамо да пише Милићевић. Што би се имало где што рећи, од врло је незнатне вредности и ситно је. По свему препоручујемо ову лепу књигу.

Будим-Пешта.

А. П.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Протојереј *Димитрије Русарац*, земунски парох, приопштио је и издао као прилоге к историји српске школе у Аустро-Угарској у засебној књизи а под натписом *„Позиви и одзиви или радња појединих српских архиепископа у митрополији карловачкој око подизања српских школа и стварања фондова за њихово издржавање“* прво одломак из писма, које је писао београдски митрополит Мојсије Петровић руском цару Петру Великом, за тим позив митрополита Исаије Антоновића (овде први пут штампан), даље обзеву и позив митрополита Павла Ненадовића (штампан у књизи Милоша Рајића „Србски народни фондови“ (864), за тим позив митрополита Стевана Стратимировића од 12 октобра 1812 (овде први пут штампан), даље позив патријарха Јосифа Рајачића од 6 фебруара 1854 (овде први пут штампан) и најпосле проглас школског савета од 28 марта 1894 ради умножења „Фонда св. Саве“, који је основао патријарх Георгије Бранковић. Књига је изашла у Земуну у штампарији Јове Карамата, цена јој је 40 новчића, а половина њена прихода намењена је „Фонду св. Саве“.

— У Задру је пре две недеље умро познати хрватски песник *Ст. Бузолић*. Покојник је писао а највише преводио песме. Тако је превео IV певање Виргилијеве „Енејиде“, Ђермонтовљева „Бака с Кавказа“, „Гробове“ Уга Фоскола, више Манџонијевих песама, неколико трагедија Алџијеријевих и Монтијевих а почео је преводити и Дантову „Божанску комедију“.

— *Викторијен Сарду* ради нову глуму, која ће се звати „Луј XVII“.

— У Бадену код Беча умрла је пре десетак дана немачка књижевница *Бети Паоли* у 79 години свога века. Покојница је себи у немачкој књижевности извојевала угледно место. Грађанско јој је име било Варвара Глик. Писала је лирске песме и издала их је у три збирке, осим тога је писала и новеле. Била је савременица Ленау-у и Грилпарцеру те ишла њиховим стопама а већ је првим својим лирским песамама толико успела, да ју је Грилпарцер назвао „првим аустријским лиричарем“.

— Славна немачка трагеткиња *Клара Циглер* написала је глуму у једном чину с натписом „Flinten“. Глуму су ту први пут приказали у купалишном позоришту у Емсу и лепо је била примљена.

САДРЖАЈ: Песништво: У вечерњем сјају. На омару, Прометеј. Крчмарици. По тишини. — Поука: Шта ће бити са Земљом до послетка. — Књижевност: Писмо Вука Стеф. Караџића Игњату К. Сопрону. Усо Арапин и три побратима. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фр. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. за по године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижевници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижевница В. Валозића у Београду.